

THE TIMES GAZETESİNE GÖRE HATAY (SANCAK) SORUNU (1936-1939)

Ceyda Tuna KOCAOĞLU*

ÖZET

Osmanlı Devleti zamanında İskenderun Sancağı ya da kısa adıyla Sancak olarak bilinen İskenderun-Antakya bölgesine, Hatay ismi 1936 yılında Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından verilmiştir. 1921 tarihli Ankara Antlaşması ile belirlenmiş olan Türkiye Suriye sınırı, Lozan Antlaşmasında da olduğu şekliyle kabul edilmiştir. 1926 yılına kadar bölgede Fransız yönetimi giderek güçlendi. Hatta Sancak bölgesi 1925'te mevcut rejimi korunmak kaydıyla Suriye devletine bağlandı. Bu gelişmeler, bölgedeki Türkler ve Araplar arasında gerginliklere neden oldu. Arap milliyetçiliğinin etkisindeki Araplar Suriye Devleti'ne bağlanmak isterken Sancak Türkleri, Aleviler ve bir kısım Ermeniler buna karşı çıktılar. Bu andan itibaren giderek Sancak'ta Türklerin bağımsızlık istekleri artmaya başladı. Bununla birlikte bölge üzerindeki Fransız manda rejimi ve bundan kaynaklı Fransız etkisi ve Suriye'deki gelişmeler Türklerin kontrolünde bağımsız bir Sancak yönetiminin kurulmasına engel olmuştur. Giderek büyük bir sorun haline dönüşen Sancak meselesinin çözümü için Türkiye ile Fransa arasında değişik tarihlerde bazı görüşme ve protokoller gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada özellikle 1936-1939 tarihleri arasında Sancaktaki gelişmeler İngiltere'nin en büyük gazetelerinden biri olan The Times'da konu ile ilgili yer alan yazı ve haberlere dayalı olarak ele alınacaktır. Sancak ile ilgili başta Türkiye olmak üzere Fransa'nın istekleri ve izledikleri politikalar, sorunun çözümü noktasında Türkiye-Fransız işbirliği, Sancak'taki askeri gelişmeler ile Türkler ile Araplar arasındaki ilişkiler konusunda The Times gazetesinde yer alan değerlendirmelere geniş yer verilecektir. Ayrıca Hatay sorununun Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkilere nasıl yansıdığı ve sorunun çözüme kavuşturulma sürecindeki gelişmeler ve Hatay Cumhuriyeti'nin kurulması süreci The Times gazetesine göre incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Hatay Cumhuriyeti, Sancak, Alexanderatta, Fransa, Türkiye Cumhuriyeti

HATAY (SANJAK) ISSUE ACCORDING TO THE TIMES (1936-1939)

Abstract

Iskenderun-Antakya region, which was known as Iskenderun Sanjak or shortly known as Sancak during the Ottoman Empire, was given the name Hatay in 1936 by Mustafa Kemal ATATURK. Turkey Syria border, which was determined in 1921 by the Treaty of Ankara, was accepted as it was in the Lausanne Treaty. Until 1926, the French administration in the region became stronger. Even the Sanjak region was connected to the Syrian state in 1925 on condition that its current regime was preserved. For a while, these developments have caused tensions between Turks and Arabs in the region.

---

* Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi, e-mail: ckocaoglu@bandirma.edu.tr

The Arabs under the influence of Arab nationalism, while trying to connect to the Syrian State, the Turks of Sanjak, Alevis and some Armenians opposed it. From this moment on, the independence demands of the Turks began to increase in Sanjak. However, the French mandate regime on the region and the French influence on it and the developments in Syria prevented the establishment of an independent Sanjak regime under the control of the Turks. While increasingly turn into a big problem of the Sanjak issue, some interviews and protocols on various dates between France and Turkey for the resolution was carried. In this study, especially in the period between 1936 and 1939, one of the biggest newspapers in England, The Times, will be considered based on articles and news related to the subject. Evaluations in the Times will be widely included about mainly Turkey and France's demands and their policies about Sanjak, the cooperation between Turkey and France in the solution of the issue, military developments in Sanjak and the relations between Turks and Arabs. It will also examine how Hatay issue was reflected in the relations between Turkey and France, and developments in the process of resolving the problem and the process of establishing the Republic of Hatay, according to The Times newspaper.

Keywords: *Hatay Republic, Sanjak, Alexanderatta, France, The Republic of Turkey*

1. GİRİŞ: HATAY SORUNUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

Hatay diğer adıyla Sancak meselesi, Atatürk döneminde dış politikanın en çetin konularından biri olmuştur. Bu dönemde Türkiye Fransa ilişkilerini temelden belirlemiş olan Hatay meselesi, Hatay'ın 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlanması ile çözüme kavuşturulmuştur. Bu açıdan Hatay meselesi yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de dış politikasındaki ilk başarılarından biri sayılmaktadır. 1930 yılı başlarına kadar daha çok iç politikada Türkiye'nin Batılı tarzda modernleşmesini sağlayacak temel yasal düzenlemelerin bir an önce hayata geçirilmesiyle uğraşmak zorunda kalan ve dış politika konularında 1926'da Musul sorunu hallettikten başka fazlaca problem yaşamayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1932 yılında Milletler Cemiyetine üye olmuş ve 30'lu yılların dış konjektörel gelişmelerini de dikkate alarak başarılı bir dış politika uygulamıştır. Bu başarılı dipomasinin en önemli örneğini Hatay meselesinin çözümünde izlenen politika oluşturmaktadır.

Sancak bölgesinde Türk nüfusunun daha fazla olması gerekçesiyle Türk Milli Mücadelesi'nin temel metni olan Misak-ı Milli sınırları içine dahil edilmiş olan Sancak bölgesi savaş yıllarında Güney cephesinde karşı karşıya geldiği Fransa ile çatışma haline son vermek amacıyla 20 Ekim 1921'de imza edilen Ankara Antlaşması ile Misak-ı Milli sınırları dışında bırakılmıştı. Bununla birlikte Ankara Hükümeti, Sancak'ta yaşayan Türklerin çıkarlarını korumak amacıyla Sancak'ta özerk bir yönetimin kurulmasını sağlayabilmişti. 1921'de imza edilen Ankara Antlaşmasınının 7. Maddesinde Türkiye'nin talepleri doğrultusunda İskenderun Sancağında özel bir idarenin kurulması kabul ediliyordu. Bu özel idare kapsamındaki bölgede Türkçe resmi dil olacak ve Türk kültürünün gelişmesi için çaba sarfedilecekti (Mehmet GÖNLÜBOL, Cem SAR, 1987). Lozan Antlaşması imzalandıktan hemen sonra

Eylül 1923'te Milletler Cemiyeti Suriye'de Fransa manda idaresini resmen kabul ve ilan etmiş, bu karar bölgede yaşamakta olan Türkler başta olmak üzere milliyetçi Araplar hariç diğer unsurlar üzerinde büyük bir memnuniyetsizliğe yol açmıştır. Bu andan itibaren Fransa bölgede kendi idaresini oluşturmaya başlamış ve İskenderun Sancağı'nı Halep Devletine bağlamıştır. Bu andan itibaren Arap milliyetçilerini memnun etmek üzere yapılan bu düzenlemeler Türkler'den başka Aleviler ve Ermenilerin de sert tepkisine neden olmuştur (ORAN, 2002).

Sancak bölgesindeki gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından da yakından takip edilmiştir. Sancak ile ilgili gelişmelerden ve özellikle bölgedeki Türklerin kaygılarını yakından bilen Mustafa Kemal (Atatürk), 15 Mart 1923'te Adana'ya yaptığı gezi esnasında kendisini karşılamaya gelen bir kısım Antakyalılar'a "*Kırk asırlık Türk Yurdu, düşman elinde esir kalmaz*" diyerek Türkiye'nin bölge ile ilgili ilgisini ve kararlılığını açıkça göstermiştir (UÇAROL, 1995).

Gerçekten de Sancak'ta bundan sonraki gelişmeler hem bölge Türklerini hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kaygılandırmıştır. Nitekim Fransa, 1926 yılında merkezi İskenderun olmak üzere özerk İskenderun Sancağı'nda doğrudan Beyrut'taki Fransız Yüksek Komiserine bağlı bir hükümetin kurulmasına karar verdi. Hatta bunun üzerine bölgede hemen seçimler yapıldı ve bir Anayasa kabul edildi. Böylece Fransız mandası altında "Bağımsız İskenderun Hükümeti" kurulmuştur. Bu da, Suriye'de tepkilere yol açtı. Bunun üzerine, Fransa ikinci bir karar ile bu hükümetin adını değiştirmiş "Kuzey Suriye Hükümeti" adını vermiş ve İskenderun Sancağı Şam Devletine bağlanmıştır. Bu gelişmelere bölgenin Türk halkı büyük tepki gösterdi. Gerek Türkiye Cumhuriyeti gerekse bölge halkının tepkileri üzerine, 1928 yılında Şam meclisi tarafında İskenderun Sancağı'nın özel bir statüsünün olduğu kabul edildi. Bu karar, aynı zamanda 1930 yılında Milletler Cemiyeti tarafından da onaylanmıştır. Böylece İskenderun Sancağı'nın özel statüsü uluslararası bir belge ile de tescil edilmiş oluyordu (UÇAROL, 1995).

1930'lu yılların başından itibaren özellikle 1932'de Milletler Cemiyeti'ne üye olarak kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti gerek bu üyelik münasebetiyle İngiltere ile olan yakın ilişkileri gerekse uluslararası politika alanında giderek gerginleşen politik ortamı iyi değerlendirmiş ve Sancak meselesini kökünden halletmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu noktada özellikle Avrupa politikasında Hitlerin ve Mussolini'nin izledikleri yayılcı dış politika ve onun yarattığı endişeler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu konuda daha rahat hareket etmesinde önemli rol oynamıştır. Özellikle giderek artan Alman ve İtalyan tehlikesi karşısında Balkanlar ve Akdeniz'de bu devletlerin yayılmasını önlemek ve bu suretle Ortadoğu'da kendi çıkarlarını korumak amacıyla bazı paktlar gerçekleştirmek isteyen İngiltere Türkiye ile yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. İngiltere'nin Ortadoğu politikasındaki bu gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Hatay sorununu kendi lehine olarak çözüme kavuşturmasında önemli bir rol oynayacaktır.

1936 yılından itibaren Hatay sorunu, Türkiye ile Fransa arasında ilişkileri iyiden iyiye gergin hale getirdi. Fransa 1936 yılında Suriye ile anlaşarak manda idaresine son vermiş ancak Sancak'ın

statüsü hakkında herhangi bir karar almamıştı. Bu karar Türkiye’de Hatay’ın kaderi hakkında genel bir kaygı uyandırmış ve Türkiye Cumhuriyeti hükümeti kaygılarını diplomatik yolla Milletler Cemiyeti ve Fransa hükümetine bildirmişti. Fransa ise buna karşılık olarak Sancak’ın Suriye’den ayrılamayacağı görüşünü ileri sürmüştü ve sorunu Milletler Cemiyeti’ne taşımaktan kaçınmamıştı. Ancak Hatay konusunda Türkiye oldukça kararlı davranıyordu. Fransa ile yaptığı görüşmeler sonuç vermeyince İskenderun’a bağımsızlık verilmesini talep etti. Hatta Atatürk, 1 Kasım 1936’da Hatay’dan bahsederken *“Bu sırada milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun, Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Daima kendisiyle dostluğa çok ehemmiyet verdiğimiz Fransa ile aramızda tek ve büyük mesele budur. Bu işin hakikatini bilenler ve hakkı sevenler alakamızın şiddetini ve samimiyetini iyi anlar ve tabii görürler”* diyerek konuya verdiği önemi göstermiştir. Atatürk, bu konuşmasından hemen sonra bölgedeki mücadelenin simgesi olan Tayfur Sökmen ile de görüşerek bu andan itibaren davaya resmen el koyduğunu ve Antakya-İskenderun havalisine “Hatay” adını verdiğini söylemiş ve bölgede bir an önce teşkilatlanma konusunda talimat vermiştir. Atatürk’ün bu talimatı çerçevesinde İstanbul’da bulunan İskenderun Antakya ve Havalisi Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti’nin ve Antakya’daki şubesinin ismi Hatay Egemenlik Cemiyeti olarak değiştirilmiş, Mersin, Dörtyol, Hassa ve Kilis’te şubeleri açılmıştır. Ayrıca Atatürk’ün emri ile İçişleri Bakanı Şükrü Kaya cemiyetin Genel Başkanı olurken Emniyet Genel Müdürü Şükrü Sökmensüer de Genel Sekreteri olmuştur. Bundan başka, Hatay bölgesi ile ilişkilerin rahatlıkla kurulabilmesi için Dörtyol şubesi faaliyet merkezi olarak tespit edilmişti. Cemiyet’in Fahri Genel Başkanı olarak da Tayfur Sökmen de Türkiye ile Hatay arasındaki ilişkileri düzenlemekle görevlendirilmişti (SANDIKLI, 2008).

14 Aralık 1936’da Milletler Cemiyeti tarafların aralarında anlaşmaya varamaması üzerine bölgeye üç gözlemci göndermeye karar verdi. İsveçli Sander’in başkanlığındaki üç kişilik gözlemci heyet 27 Ocak 1937’de hazırladıkları raporu Milletler Cemiyeti Konseyine sundu ve bu rapor Milletler Cemiyeti tarafından oybirliği ile kabul edildi. Bu raporda, Sancak’ın ayrı statüsü resmen kabul ediliyor ve Fransa bu konuda ısrar etmekten vazgeçiyordu. Fransa’nın bu tavrı üzerinde özellikle İngiltere’nin rolü büyük olmuştur. Çünkü bu sıralarda Avrupa politikasındaki bazı gelişmeler Hatay sorununa İngiltere’nin müdahale etmesine zemin hazırlamıştır. Avrupa’da Almanlar Versailles düzenini yıkmak için genişlemeci bir dış politika izlemeye başlamıştı ve bundan rahatsızlık duyan İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden Fransa nezdindeki baskılarını arttırmış ve Fransa’yı Hatay konusunda direnmekten vazgeçirmişti (ORAN, 2002, s. 284). Bu gelişmeler Hatay meselesinin Türkiye ve Türkler lehinde çözüme kavuşturulmasında etki oldu. 29 Mayıs 1937’de Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından Sancağın ayrı varlığını kuran uluslararası bağit, Sancağın toprak bütünlüğünü güvence altına alan anlaşma ve Türkiye-Suriye sınırını güvence altına alan anlaşmalardan oluşan bir dizi kararlar ile sorunun önemli nokta çözümünü sağlanmaya başlanmıştır (ORAN, 2002, s. 285). Bu gelişmelerden sonra Fransa, Hatay sorunu konusunda fazla direnç göstermemiş ve sorun Türkiye ve bölgedeki Türklerin lehinde 1938 yılında Türkiye ile Fransa arasında imzalanan anlaşma ile çözüme kavuşturulmuştur. Bu sorunun

çözümüne kavuşmasında bölgedeki ve özellikle Akdeniz ve Ortadoğu'daki menfaatlerini korumak niyetinde olan İngiltere politikasının önemli bir payı vardır. Bu nedenle çalışmada, İngiltere kamuoyunun önde gelen gazetelerinden biri olan The Times gazetesi esas alınarak Hatay meselesinin İngiliz kamuoyuna nasıl yansıdığı ve bu sorun ile ilgili olarak İngiliz politikasının bakışı anlatılmaya çalışılacaktır.

2. THE TIMES VE HATAY MESELESİ

The Times gazetesinde Hatay meselesi ağırlıklı olarak yer almıştır. Özellikle 1937 ile 1939 yılları arasında Hatay meselesine dair çok sayıda yazı ve haber gazete sütunlarında yayınlanmıştır. Bu haber ve yoruma dayalı yazılar Hatay meselesi ile ilgili olarak İngiltere'nin bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir. Zira daha önce de vurguladığımız üzere İngiltere, Hatay meselesinin doğrudan tarafı olmamakla birlikte konunun çözümüne kavuşmasında önemli rol oynamış ve Türkiye ile Fransa'nın ilişkilerinin düzelmesini sağlamıştı. Bu bakımdan gazetede ki haber ve yorumlar Akdeniz ve Ortadoğu'da önemli menfaatleri olan İngiltere'nin Hatay konusuna bakışını da açıkça ortaya koymaktadır. Kaldı ki gazetede yer alan haberler ağırlıklı olarak İngiltere'nin Fransa ile Türkiye arasında yapmış olduğu arabuluculuk faaliyetlerini ve sorunun çözümünde oynadığı rolü göstermektedir.

Gazetenin 1937 yılına ait sayılarında Hatay sorunu ile ilgili olarak yer alan haber ve yorumlarda İngiltere Dışişleri Bakanı Eden'in Fransa ile Türkiye arasında yapmış olduğu arabuluculuk ve bunun olumlu yanımları ağırlıklı olarak yer almıştır. Zira 1937 yılı İngilterenin de araya girmesiyle Sancak meselesinin halli sürecinin başlamasında önemli bir dönüm noktasıydı. Özellikle 1936 yılında Fransa'nın Suriye mandasından vazgeçtiğine dair kararı ve bu karar çerçevesinde Sancak ile ilgili net bir tavır ortaya koymaması kısa bir süre içinde Hatay sorunun iki ülke arasında ilişkilerin bozulmasına neden olan bir faktör olarak belirmesinde önemli bir rol oynamıştı. Ancak aynı sıralarda uluslararası ortamın başta Almanya ve İtalya olmak üzere tehlikeli hal almaya başlaması ve özellikle Akdeniz ve Ortadoğu'ya yönelik tehlikeli gelişmeler, İngiltere'yi harekete geçirmiş ve Türkiye ile Fransa arasındaki sorunun bir an önce halledilmesi zorunluluğunu gündeme getirmişti. Bu çerçevede İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden 1937 yılı başlarından itibaren iki devlet arasında arabuluculuk faaliyetlerini hızlandırmış ve Fransa'yı bu konuda direnç göstermekten vazgeçirme konusunda önemli başarılar elde etmişti. Bu girişimler 27 Ocak 1937 tarihli The Times gazetesinde övgüyle anlatılmış ve İngiltere'nin başarılı diplomasisi sonucunda Fransa ve Türkiye arasında karşılıklı tavizler verme konusunda ciddi bir aşamaya geldiği vurgulanmıştır (The Times, 1937,47593) . Nitekim Hatay'ın statüsü ve Hatay'da resmi dil konusu üzerindeki iki devlet arasında ortaya çıkan anlaşmazlık resmi dilin Türkçe olarak kabulü ancak bunun yanında Arapça'nın da ikinci dil olarak kullanılabilmesine dair Türkiye'nin olumlu bir tavır içine girdiği gazete haberinde önemle ifade edilmiştir. Bundan daha önemli bir sorun olan Sancağın siyasi statüsünde de karşılıklı olarak yumuşamanın gözlemlendiği de belirtilen haberde

İngiltere'nin sorunun çözümü noktasında ince bir siyaset izlediğinin de altını çizmiş ve Eden tarafından hazırlanan ve Türkiye Suriye ve Fransa arasında bir denge gözeten taslak bir anlaşmanın her iki tarafı da belli ölçülerde tatmin ettiği belirtilmiştir (The Times, 1937,47593) .

1937 yılı başlarında Türkiye'nin Sancak'ın bağımsız bir statüde olmasına dair istekleri karşısında Fransızlar Suriye'nin ve daha önemlisi Arapların tepkisini çekmemek için buna çok sıcak bakmamışsa da İngiltere'nin aracılığıyla ve bilgisi doğrultusunda hazırlanmış anlaşma metnin de her iki tarafı da tatmin edecek hususlara yer verilmişti. Fransa dışişleri ve gümrük konularında Suriye'ye bağlı olması kaydıyla Sancak'ın özerk bir statüde yönetilmesini kabul ediyordu. Nitekim anlaşma metninde bölgenin tamamen silahsızlandırılması, Türkiye, Suriye ve Fransa arasında askeri bir anlaşma yapılacak ve Milletler Cemiyeti tarafından atanacak bir Yüksek Komiser aracılığıyla bölge korunacak ve daha önemlisi Milletler Cemiyeti kararı olmadan Sancak'ın statüsünde hiçbir değişiklik yapılamayacaktı. İngilizlerinde etkili olduğu bu kararlar sorunun çözümü yolunda atılmış önemli adımlardı. Ancak aynı haberde söz konusu anlaşma metni le ilgili olarak *“Türkiye’yi tatmin etmek için çok ileri gidiliyor ancak Suriye’nin Sancak üzerindeki hakimiyeti de kısıtlanmıyor, ayrıca Milletler Cemiyeti sınırların statüsü hakkında hem denetleyici yetkiler hem de veto hakkını vermesiyle de hakimiyet göreceli hale getiriliyor. Bu hükümler Türklerin Hatay’da yaşayan akrabalarının geleceği hususndaki endişelerini de azaltıyor”* yorumu yapıyordu (The Times, 1937,47593) .

The Times gazetesinin 31 Mayıs 1937 tarihli sayısında da benzer yaklaşım ve özellikle İngiltere'nin Sancak meselesinin çözümü için yaptıklarına yer verilmiş sorunun ortaya çıkışında Fransa'nın Suriye'de manda yönetimine son verdiğiine dair Eylül 1936 tarihli anlaşmaya atıf yapılarak bu anlaşma sonrasında Fransa'nın Sancak'ın statüsü ile ilgili olarak açık bir yöntem belirlememiş olaması ve özellikle bölgenin yönetiminin Suriye devletine bırakılmış gibi bir izlenim vermesinin etkili olduğu vurgulanmıştır. Buna rağmen İngiltere ve Milletler Cemiyetinin devreye girmesiyle karşılıklı olarak kaygı ve endişelerin giderildiği uzlaşma noktasında önemli adımların atıldığı da ifade edilmiştir (The Times, 1937,47698).

Gazetenin 2 Kasım 1937 tarihli sayısında da TBMM'nin 5. Yasama yılının açılışı münasebetiyle Mustafa Kemal Atatürk'ün yapmış olduğu konuşmaya yer verilmiş ve Atatürk'ün Hatay meselesi konusundaki düşünceleri ve söyledikleri yorumlanmaya çalışılmıştır. Haberde, Atatürk'ün Hatay meselesinin çözümüne büyük önem verdiği bunun için Milletler Cemiyeti'nin bu konuda önemli rol oynayacağına dair büyük ümitlerinin olduğu hususları dile getirildikten başka Fransa'nın sorunun halli konusundaki tutumundan duyulan memnuniyetin Atatürk tarafından açık bir dille ifade edildiğinin altı çizilmiştir (The Times, 1937,47831).

Aralık 1937'de Suriye'de bulunan Fransız kuvvetleri emrinde Fransız askeri heyeti komutanı General Hutzinger 29 Mayıs'ta Cenevre'de imzalanan ve İskenderun Sancağının askersizleştirilmesini öngören maddesi çerçevesinde Türk askeri yetkililerle görüşmek üzere Ankara gelmiş, onun bu ziyareti

The Times gazetesine de yansımıştır. Gazetede yer alan haberde söz konusu görüşmelerin Sancak'ın statüsü hakkında Türk tarafının endişelerini giderdiği yorumu yapılmıştır (The Times, 1937,47593).

1938 yılı ortalarına kadar Sancak konusunda taraflar herhangi bir karar varamamışlardı. Sancak'ta yapılması kararlaştırılan seçimler konusunda Türkiye zaman zaman Fransa'yı engeller çıkarmakla suçlamış ve buna dair TBMM'de sert bir üslupla Fransa'nın vermiş olduğu sözleri tutması hatırlatılmış Türkiye'nin bu söylemi The Times gazetesi tarafından da yakından takip edilmiştir (The Times, 1938,48007). Bu arada Hatay'da seçimler öncesinde Türkler ile Araplar arasında çatışmaların yaşanmakta olduğu gazete haberleri arasında yer almaya başlamıştı.

1 Haziran 1938'de Hatay'da çalışmalarını sürdürmekte olan Antakya Uluslararası Komisyon, çıkan çatışmalardan dolayı seçmen kayıt işlemlerini beş gün süreyle askıya aldığı duyurmuştu (The Times, 1938,48010). Hatta Türkler ile Araplar arasındaki çatışma gerekçesiyle Fransa Yüksek Komiseri Comte de Martel'de Sancak'ta sıkıyönetim ilan etmiş bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Paris Büyükelçisi Suad Davaz Fransa Dışişleri Bakanı M. Bonnet ile görüşerek bölgedeki gelişmeler ve Türkiye'nin şikayetleri konusunda bilgilendirmede bulunmuştur (The Times , 1938,48012). Bu görüşmelerden sonra, iki ülke arasında giderek gerginleşen ilişkiler yerini yumuşama eğilimine bırakmıştır. Çünkü Türkiye'nin sert tepkisi karşısında Fransa Hükümeti derhal askeri yetkililerini Ankara'ya göndermiş hatta Ankara'daki Fransız Askeri Ateşesi de Hatay'a giderek olayların yatışması konusunda faaliyet göstermiştir (The Times, 1938,48013). Gazetenin 6 Haziran 1938 tarihli sayısında Türkiye'nin bütün bu gelişmeler karşısında Hatay hakkındaki düşüncesinin şu şekilde olduğuna dikkat çekiliyordu. Buna göre, Türkiye 18 ay önce Hatay hakkında doğrudan müdahale etmeme kararı almış ancak şimdi bu kararının dışarıda zayıflık olarak değerlendirileceği endişesi taşımaktadır. Oysa Türkiye'nin Hatay'daki isteğinin bu bölgenin Türk menfaatlerine göre yönetilmesinden ibarettir (The Times, 1938,48013). Bu arada gazete sütunlarında Hatay'daki gelişmelerden sonra Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin de Hatay'a bir askeri birlik gönderme hazırlıkları içinde olduğu bilgisi yer almaya başlamıştır (The Times, 1938,48019). 14 Haziran 1938'de Orgeneral Asım Gündüz Başkanlığındaki bir heyet Fransız yetkililerle görüşmek üzere Hatay'a geldi ve bölgedeki Türkler tarafından heyet coşkuyla karşılandı (The Times, 1938,48021). Bölgedeki bu gelişmeler Türk ulusal basınında büyük bir öfkeye neden olmuştur. The Times gazetesi Türk basınının bölgedeki son gelişmeler ve özellikle Türkler ile Araplar arasındaki çatışmalardan sonra alınan kararları ağır bir dille eleştirdiği hatta daha ileri giderek Milletler Cemiyeti'ni suçladığı yorumunda bulunmuştur (The Times, 1938,48024). Gazetede hükümetin de Hatay Meselesi konusunda aynı düşüncede olduğuna vurgu yapılarak Ankara hükümetinin Milletler Cemiyeti tarafından bölgeye gönderilen komisyonun faaliyetlerinin sorunun çözümü konusunda bir fayda sağlamadığı görüşünde olduğu yorumunda yapılmıştır. Yazıda Türkiye'nin bir an önce bölgede düzeni sağlamak için Fransızlar ile doğrudan işbirliği yapmak ve bunun için bölgeye bir askeri birlik göndermek niyetinde olduğunun da altı çizilmiştir (The Times, 1938,48028). Gerçekten de Türk hükümetinin bu yöndeki çabaları etkili olmuş

ve Türkiye bölgeye asker göndermiştir. Bu suretle bölgede Fransız ve Türk askeri aynı sayıda olacak ve düzenin sağlanmasında birlikte hareket edeceklerdi. Bu gelişmenin Türkiye açısından başarılı bir adım olduğuna dair haber The Times gazetesinin sütunlarında yer almakta gecikmemiştir (The Times, 1938,48033). Bu gelişmeler sonrasında 30 Haziran 1938 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında Hatay Meselesine dair bir Askeri Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma sorunun çözüme kavuşmasında önemli bir adım olarak görülmüştür (The Times, 1938,48035) İki devlet arasında yapılan askeri anlaşma çerçevesinde 2500'ü Türk 2500'ü Fransız olmak üzere bölgede düzeni sağlamak üzere toplamda 5000 askerin bulundurulması kabul ediliyor ayrıca bu askere ilaveten yerelden olmak kaydıyla 1000 askerin daha bölgede görev yapması sağlanıyordu. Ayrıca The Times gazete sütunlarında yer verdiği haberle bu gelişmeler sonrasında Türkiye ile Fransa arasında bir dostluk ve işbirliği anlaşmasının da imzalanmasının an meselesi olduğunu duyuruyordu (The Times, 1938,48036).

4 Temmuz 1938 tarihinde Türkiye ile Fransa arasında imzalanan üç ayrı anlaşma ve protokoller iki devlet arasında var olan sorunların ortadan kalkmasında ve Hatay Meselesinin halli hususunda atılan önemli adımlardı ve bu anlaşma ve protokoller The Times gazetesinin 6 Temmuz tarihli sayısında geniş yer bulmuştur. Gazetede yapılan anlaşmalarda İngiltere'nin izlediği ılımlı politikanın önemli rol oynadığının altı özellikle çizilmiştir. Anlaşmaların özellikle Türk tarafını rahatlattığı ve memnun ettiğine de dikkat çekilmiştir. İngiltere'nin çok önemseydiği Doğu Akdeniz'de barışın bu şekilde sağlandığı vurgusu özellikle yapılmıştır (The Times, 1938,48039). Yapılan bu anlaşmalar The Times gazetesinde ayrıntılı bir biçimde ve önemle ele alınmış ve anlaşmalara geniş yer verilmiştir.

8 Temmuz tarihli The Times gazetesinde "*Sancak'ta Barış*" başlığıyla kaleme alınan geniş bir yazıda çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine ve bir o kadar da uluslararası kaygı ve endişeye neden olan Hatay meselesinin Türkiye ile Fransa arasında imzalanan bu anlaşmalar ile kesin bir çözüme kavuşturulduğu ifade edildikten sonra, Sancak bölgesinde Türk ve Fransız askerlerin eşit miktarda bulunması ve bu suretle Sancakta asayişin sağlanması bu anlaşma ile mümkün olmuştur değerlendirmesi yapılmıştır. Yazıda ayrıca 10 yıl süre için geçerli olan Dostluk Anlaşmasının Doğu Akdeniz'e barış getireceği ileri sürüldükten başka bu anlaşmalar ile Sancak'taki ırksal iddiaların da artık son bulmuş olduğu da ifade edilmiştir. Yazıda ayrıca bu noktaya gelmesinde Fransa hükümetinin azımsanmayacak derecede tavizkar davrandığına da değinilmiş bununla birlikte Suriye hükümetinin bu anlaşmalardan pek de memnun kalmadığına da dikkat çekilmiştir. Ayrıca yapılan bu anlaşmaların milliyetçi Arapları çok rahatsız etmiş olduğu da vurgulanmıştır (The Times , 1938,48041). Gazetede anlaşmalar çerçevesinde Türk ve Fransız askerlerinin Hatay'a girişlerine dair fotoğraflar da yer almıştır (The Times , 1938,48045). Gazetede yer alan sonraki haberlerde bölgede zaman zaman bazı çatışmaların yaşandığı özellikle Arap çetelerinin yapılacak seçimleri sıkıntıya uğratmak istedikleri ifade ediliyordu (The Times, 1938,48056;48088).

Seçimler tamamlandıktan sonra Eylül 1938'de ilk toplantısını gerçekleştiren Hatay Devleti Meclisi ilk toplantısını yaptı ve anlaşmalar ile belirlenmiş sınırlar içinde ve daha önce İskenderun

Sancağı olarak bilinen bölgenin adının Hatay olarak değiştirildiğini kabul ve ilan etmiştir. Gazetede bu gelişmeye yer verilirken Hatay Devleti Cumhurbaşkanlığına seçilen Tayfur Sökmen ile ilgili olarak “*bu kişi Sancak’ta doğmuş ve geçtiğimiz 20 yıldır bölgede bölgede Türklerin irredantist hareketlerinin lideri konumundadır*” şeklinde ilginç bir yorum yapılmıştır (The Times, 1938,48092). Merkezi Antakya olarak belirlenen Hatay Devleti ile ilgili olarak The Times gazetesinde yer alan haberlerde yeni devletin yapısal ve yönetsel tarzının model olarak “Kemalizm” ile yakından ilişkili olduğu dikkat çekmektedir (The Times, 1938,48095).

Gazetenin 10 Ekim 1938 tarihli sayısında da Hatay Devleti ile ilgili olarak yeni kurulan devletin bu haliyle Suriyelileri ve Arap dünyasını kesinlikle memnun etmediği, devletin resmen Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir parçası ve vilayeti gibi algılandığı, anayasaya göre her ne kadar iki dil kabul edilmiş olsa bile Meclisin açılışında sadece Türkçe konuşulduğu, devlete resmen Türklük damgasının vurulmaya çalışıldığı değerlendirilmeleri yapılmıştır. Yazıda ayrıca Suriyelilerin bu durumdan tamamen Fransızları sorumlu tuttuğuna da dikkat çekilmiştir (The Times, 1938,48121).

The Times gazetesinde Hatay ile ilgili 1939 tarihindeki sayılarında yer alan haberlerde ise artık Hatay Devleti’nin Fransa’nın Suriye politikasında meydana gelecek bazı değişiklikler çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Devletine bağlanabileceği ve buna da Fransa’nın olumsuz bakmadığı şeklinde olmuştur. Ancak ilgili haberlerde böyle bir durumun gerçekleşmesinin ön koşulu olarak Türkiye’nin Batılı demokrasiler ile olan ilişkisi ifade edilmiştir (The Times , 1939,48278). II. Dünya Savaşının patlak verdiği 1939 yılı başta İngiltere olmak üzere Batılı demokrasileri ciddi bir tehlike haline gelen Alman ve İtalyan saldırganlıkları karşısında sağlam tedbirler almak zorunda kaldıkları bir süreçtir. Kaldı ki, bir süredir izlediği yatıştırıcı politikasına rağmen İngiltere, Alman ve İtalyan saldırganlığı karşısında Türkiye ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmış hatta bu nedenle Hatay konusunda Fransızları dahi ikna ederek meselenin Türkiye lehinde çözümünde ciddi adımların atılmasında önemli rol oynamıştı. Geline bu noktada İngiliz Başbakanı Chamberlain şimdi Alman ve İtalyan tehlikesi karşısında Türkiye ve Fransa’nın çok daha fazla birbirine yakınlaştırılmasından yanaydı ki bu da Hatay konusunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti lehinde bir ortamın oluşmasını sağlıyordu (The Times, 1939,48280). Böyle bir ortamda Türk siyasi çevrelerinde Hatay Devleti’nin Türkiye’ye bağlanacağına dair beklentiler iyiden iyi artmış ve bu durum The Times’ta yer alan bazı haberlerde de açıkça ifade edilmiştir (The Times, 1939,49307). Hatta gazete sütunlarında yakında bir Türk Fransız anlaşmasının imzalanacağı ve bu suretle Hatay’ın Türkiye’ye tamamen bırakılacağı haberleri sıklıkla yayınlanmaya başladı (The Times, 1939,48310;48316;48317).

Sonuçta Haziran 1939’da Türkiye ile Fransa arasında yapılan anlaşma ile Hatay Devleti’nin Türkiye Cumhuriyeti devletine bağlanması kabul edilmiştir. Ancak Türkiye bunun karşılığında Fransa’ya bölgede Fransız menfaatlerini koruma ve hiçbir biçimde topraklarını genişletme eğiliminde olamayacağı hususlarında güvence vermiştir (The Times, 1939,48338). Anlaşma gazetede geniş yer bulmuştur. Anlaşma ile ilgili olarak Türkiye Fransa ve İngiltere bölgede barışı sağlamak adına önemli

bir adım atmışlardır yorumu yapılmıştır. Anlaşma ile ilgili yapılan değerlendirmelerde anlaşmanın gerçekleşmesinde İngiltere'nin etkisine açık vurgu yapılmaktadır (The Times, 1939,48340). Türk Fransız Anlaşması ve Hatay'ın Türkiye'ye bırakılması ile ilgili olarak Almanya'nın büyük bir memnuniyetsizlik içinde olduğu haberlerine yer verilen gazetede anlaşmanın bazı çevrelerde uyandırdığı rahatsızlıklara da geniş yer verilmiştir (The Times, 1939,483441). Bu eleştirilere karşılık Fransız siyasi çevreleri anlaşmanın amacının Doğu Akdeniz'de güvenliğin barışın sağlanması olduğunu sıklıkla vurguladılar (The Times, 1939,483441) . Almanya'dan başka İtalya da Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasının sert bir dille eleştirmiş ve hatta bununla ilgili olarak bir de nota yayınlamıştır (The Times, 1939,48357;48362). 24 Temmuz 1939 tarihinde Hatay'ın Türkiye'ye devri ile ilgili olarak gerçekleştirilen resmi tören de gazetede geniş yer bulmuştur. Haberde devir teslim işlemleri ayrıntılı bir şekilde anlatılırken Türk halkının gösterdiği coşkuya da dikkat çekilmiştir (The Times, 1938,48366).

3. SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti devleti'nin kuruluş sürecinde en önemli dış politika konularından biri olan Hatay meselesi yalnız ilgili devletlerin kamuoylarında değil aynı zamanda İngiltere gibi bölgedeki gelişmeleri yakından takip eden ve bölgede önemli çıkarları bulunan bazı Avrupa devletlerinin kamuoylarında da yakın ilgi görmüştür. İngiliz basını içinde en köklü gazetelerden biri olan The Times gazetesi Hatay Meselesi ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmiş neredeyse gün gün gelişmeleri sütunlarından aktarmış ve özellikle konuyla ilgili olarak İngiliz bakış açısını ortaya koymaya çalışmıştır. Haberlerin büyük bir kısmında Türkiye ve Fransa arasında sorun oluşturan Hatay meselesinin çözümü için İngiltere'nin önemli katkılar sağladığına özellikle dikkat çekilmiştir.Sorunun çözüme kavuşturulmasının Doğu Akdeniz'in güvenliği ve bölgede barışın sağlanması açılarındaki büyük önem taşıdığına vurgu yapan yazılar gazetede geniş yer bulmuştur. Hatay Meselesi konusunda Türkiye'nin izlediği politika ve Türklerin düşünceleri dikkatli bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye ile Fransa arasında sorunun çözümü için gerçekleştirilen bir dizi anlaşmalar ve bu anlaşmaların başta Suriye olmak üzere bölgedeki Araplar üzerinde yaptığı etki incelenmeye çalışılmış ve ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Ayrıca Hatay Meselesi'nin tam ve kesin surette Türkiye lehinde sonuçlanmasının başta Almanya ve İtalya olmak üzere bazı batılı devletler üzerinde ne gibi etkileri olduğu ve bu devletlerin konu ile ilgili tepkileri de gazetede yer bulmuştur. Kısacası The Times gazetesinde yer alan bu haberler doğrultusunda Hatay Meselesi'nin çözüm sürecinin İngiliz kamuoyunda nasıl karşılandığına dair bir kannatin oluşması bu çalışma ile gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- (1937,47593, June 27). *The Times*. London, England: The Times.
(1937,47593, January 27). *The Times*. London, England: The Times.
(1937,47593, January 27). *The Times*. London, England: The Times.

- (1937,47698, May 31). *The Times*. London, England: The Times.
- (1937,47831, November 2). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48007, May 30). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48010, June 02). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48012, June 04). *The Times* . London, England: The Times.
- (1938,48013, June 06). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48019, June 13). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48021, June 15). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48024, June 18). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48028, June 18). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48028, June 23). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48033, June 29). *The Times*. England, London: The Times.
- (1938,48035, July 01). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48036, July 02). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48039, July 06). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48041, July 08). *The Times* . London, England: The Times.
- (1938,48045, July 13). *The Times* . England, London: The Times.
- (1938,48056;48088, July;September 26;01). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48092, September 06). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48095, September 09). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48121, October 10). *The Times*. London, England: The Times.
- (1938,48366, July 25). *The Times*. London, England: The Times.
- (1939,48278, April 13). *The Times* . London, England: The Times.
- (1939,48280, April 15). *The Times*. London, England: The Times.
- (1939,48310;48316;48317, May 20;27;29). *The Times*. London, England: The Times.
- (1939,48338, June 22). *The Times*. London, England: The Times.
- (1939,48340, June 24). *The Times*. London, England: The Times.
- (1939,483441, June 26). *The Times*. London, England: The Times.
- (1939,48357;48362, July 14;20). *The Times*. London, England: The Times.
- (1939,49307, May 17). *The Times*. London, England: The Times.
- Mehmet GÖNLÜBOL,Cem SAR. (1987). *Olaylarla Türk Dış Politikası* (Cilt I (1919:1939)). (C. S. Mehmet GÖNLÜBOL, Dü.) Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- ORAN, B. (Dü.). (2002). *Türk Dış Politikası* (Cilt 1). İstanbul: İletişim Yayınları.
- SANDIKLI, A. (2008). *Atatürk'ün Dış Politika Stratejisi ve Avrupa Birliği*. İstanbul: Beta Yayınları.
- UÇAROL, R. (1995). *Siyasi Tarih(1789-1994)*. İstanbul: Filiz Yayınları.